

К.ю.н. Смітюх А. В.

Одеський національний університет ім. ІІ. Мечникова, Україна

**ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ
«ПРОЦЕСУАЛЬНА ДИВЕРСІЯ»
ТА «ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ»
У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ**

Зловживання правом є однією з найважливіших правових категорій. В. Грібанов визначав його як особливий тип правопорушення, що його вчиняє уповноважена особа при здійсненні належного їй права із використанням недозволених конкретних форм у межах дозволеного законом загального типу поведінки [1, с.21].

Концепцію зловживання правом закріплено у ЦК України: ст.13 Кодексу забороняє здійснення прав із наміром спричинити шкоду іншій особі, зловживання правом у інших формах, зобов'язує при здійсненні прав дотримуватись моральних засад суспільства та не порушувати прав інших осіб.

Ч.2 СТ.22 ГПК України покладає на сторони обов'язок добросовісно здійснювати свої процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, вимагає проявляти взаємну повагу до прав та охоронюваних законом інтересів іншої сторони.

Поняття процесуальної диверсії введене в оборот автором цих тез [2], отже, оскільки іншого визначення досі не запропоновано, процесуальну диверсію слід розуміти як непрямую та деструктивну дію з використанням процесуальних прав особи, що приймає участь у розгляді судової справи, з метою утруднити противнику здобуття перемоги у правовому конфлікті в цілому.

Теоретичне розмежування понять процесуальної диверсії та зловживання процесуальними правами може бути здійснене виходячи з ознаки конструктивності/деструктивності, а також - категорій правової реальності та правової ситуації.

Для права характерним є протиставлення сфер належного та наявного: саме це протиставлення утворює головний його «нерв». Правові ситуації, тобто - ситуації, що потребують правового розв'язання, складні життєві обставини, як правило - конфлікти, або стан відносин, що загрожує конфліктом [3, с.257-259], очікують на реалізацію в них ідеї справедливості. Саме такі правові ситуації складають підґрунтя правової матерії [3, с.257].

Правова реальність, як «відносно автономний світ права, аналогічний реальності логічних і математичних істин, що включає всі правові феномени з їх власною логікою» [4, с. 12], включає ідею справедливості, правові теорії та норми, що розвивають її, а також усі правові ситуації: в яких ідея справедливості реалізовується, так само як і ситуації, в яких це не відбувається.

Правові ситуації, в яких ідея справедливості не реалізовується, утворюють спотворення (викривлення) правової реальності. Ці викривлення виникають як результат діяльності самих людей, причому у правовій реальності України такі викривлення трапляються, напевно, частіше, ніж нормальна, не спотворена правова матерія.

Зловживання правом — це не тільки теоретичний, але й законодавчий термін, що надає остаточної і негативної правову оцінку діям особи. Будь-яке зловживання правом належить до сфери неналежного та є спотворенням правової реальності.

Процесуальна диверсія це термін, що відноситься до сфери процесуальної тактики і техніки, він не закріплений законом і не містить сам по собі сам по собі остаточної правової оцінки дій особи.

Процесуальна диверсія - це деструктивні дії, тобто дії не спрямовані безпосередньо на розв'язання спору.

Зловживання процесуальним правом може бути як деструктивним, так і конструктивним, у тому сенсі, що воно може сприяти швидкому розв'язанню спору та припиненню правової невизначеності, хоча й всупереч закону.

Отже, не кожне зловживання процесуальними правами можна розцінювати як процесуальну диверсію.

В умовах чистої, неспотвореної правової реальності можна було б ставити питання щодо визнання всіх процесуальних диверсій видом зловживань процесуальними правами.

Однак, при здійсненні правосуддя «як воно є» в умовах спотвореної правової реальності, диверсія досить часто є єдиною ефективною реакцією на формально конструктивні, тобто - спрямовані на розв'язання спору, дії іншої сторони, що мають усі ознаки зловживання процесуальним правом.

Про зловживання можна казати за умови можливості вибору між належним та неналежним, утім, в умовах правової реальності України, де зловживання правами стає загальною тенденцією судочинства [5, с.26] такий вибір іноді відсутній.

Не кожна процесуальна диверсія, вчинена у вже викривленій правовій ситуації *a priori* є зловживанням процесуальними правами: не можна розглядати як зловживання процесуальними правами процесуальні диверсії, вчинені за обґрунтованої позиції «диверсанта» по суті справи у відповідь на явне зловживання процесуальними правами, яке заохочується, або ігнорується судом, якщо диверсії спрямовані на запобігання незворотних наслідків, які не виправить навіть наступне скасування рішення в апеляції (касації).

Література:

1. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. - М.: Статут, 2001. - 411 с.
2. Смитюх А.В. Что такое процессуальные диверсии // Юридическая практика. - 3 января 2005. - № 1 (367) - С. 12-13.
3. Алексеев С.С. Восхождение к праву. Поиски и решения. - М.: Издательство НОРМА, 2001. - 752 с.
4. Максимов С.І. Правова реальність як предмет філософського осмислення: Автореф. дис... д-ра юрид. наук (12.00.12) /Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого - Харків, 2002. - 40 с.
5. Забродський А. Зловживання правом як загальна тенденція процесу // Юридичний радник. - 2006. - № 5(13). - с.26-27.